

Ruh hekimliği sahasında türklerin ve Vakıf müessesesinin hizmetleri

Prof. Dr. F. KERİM GÖKAY

Beşeriyet tarihi tetkik edildiği zaman umumî tababetin inkişafına rağmen ruh hekimliğinin uzun müddet ihmale uğradığını görüyoruz. Bedenimizin en üst kısmında azâmî itina içerisinde hâkim mevkide bulunan beyin bütün varlığımızı idrake hizmet eden uzvumuzdur. Bu uzvun tek mil vücudumuz üzerindeki nâzım rolünü gözönüne getirecek olursak beyinde bir bozukluk zuhur ettiği zaman bütün uzuvlarımızın faaliyet âhenklerinin teşevvüşe duçar olacağı pek ziyade kolaylıkla anlaşılabilir. Fazla olarak ruh teşevvüşünün sebep olduğu zararlar yalnız ferdlere münhasır kalmıyor. Ferdlerin muhite olan intibak kabiliyetleri de ihtilâle düşüyor. Bu yüzden cemiyetin umumî huzuru bozuluyor. Ruhî mekanizmanın selâmeti ile kaim olan içtimâî âhenk de haleldâr oluyor. Bundan dolayı ruh hastalıkları insan cemiyeti içerisinde daima hayret ve dehşetle karşılanmış, hastaları da ekstra - sosyal âdetâ cürüm işlemiş günahkâr bir mahlûk gibi tasavvur ve telâkkî edilmişlerdir. Bu zihniyetin tesirile zaman zaman ruh hastaları işken celere mâruz bırakılmış, çok gaddârane muamelelere tâbi kılınmışlardır. Umumiyet itibarıyla 18 nci asrın sonlarına doğru Osmanlı saltanatının gerileme devrelerini istisna edecek olursak şuur ve tefekkür nimetini kaybetmiş bedbahtların Türklerde âzamî şefkat ve ihtimam gördüklerini muhtelif dünya tarihlerinde öğünçle okuyoruz. Bilhassa bu tarihleri yazanların Delasiauve, Monceri, Moreau de Tours, Laignel - Lavastine, Kraft - Ebing, Pandey, Laher, Lucien Tibert, H. Bersot, Desruelles gibi tanınmış garp âlimleri olması ayrıca kayda şayandır. Akıl hastaları Avrupa fanatizmi tarafından şeytana karışmış diyerek ateşe atılıp yakılırken Türkler tarafından âzamî şefkat ve itinaya mazhar oluyorlardı. Delasiauve eserinde bu hakikati ehemmiyetle

işaret etmektedir. Onuncu Milâdi asırda yetişen İbni-Sina, Zekerîyyaülrazî gibi Türk ve İslâm âlimlerinin ruh hekimliği sahasında ruhî tedavi ve hastalara iyi muamele edilmesi bakımından şayanı dikkat fikirleri olduğunu Laignel - Lavastine 16 - 19 ncu asır ruh hekimliği adlı eserinde yazmaktadır. Bu hekimler dimağın vazifelerini tevki etmişler, arazî cinnetler ve bilhassa karaciğer ve dalağın rolü üzerinde makaleler yazmışlardır. Bunlardan büyük Türk hekim ve mütefekkeri olan İbni-Sina'nın büyük Traité'si olan Kanunu Tıbbını tetkik ettiğimizde akıl hastalıklarının sebepleri, ârazı üzerinde çok esaslı ve kıymetli malûmat mevcut olduğunu görüyoruz. Arûzî adlı Türk müellifi İbni Sina'nın kanunu için der ki «Hypocrate ve Calinos sağ olsalardı İbni Sina'nın kanunu önünde secde ederlerdi. «Bu sözde hiç mübalâğa yoktur. Henüz Biyoloji ilminin inkişaf etmediği, laboratuvara müstenid tecrübî tababetin tecessüs etmediği bir devirde İbni Sina'nın ortaya koyduğu tezler bugünün modern ruh hekimliği tarafından meydana konulmuş, neticelerin aynidir. Garp müelliflerine izâfe edilen bazı buluşların daha evvelce İbni Sina tarafından düşünüldüğü bir düstur halinde neşredildiğini Kanunda görüyoruz. Meselâ Mani ve Melankoli denilen hastalığın bir vahdeti maraziye olduğunu yazması gibi. Bundan başka son senelerde İsviçreli ruh hekimi Jung'un tedaii efkâr esası üzerine bina edilmiş ruhî tedavi şeklinin ve yine Freudisme namile tek mil dünyada şöhrat bulmuş tahlili ruhî usulile cinsî heyecan ve şokların sinir hastalıkları husule getireceği hakkındaki telâkkilerin, telkin tedavisinin çok zaman evvel İbni Sina tarafından dermeyeran edildiğini görüyor ve zevkle okuyoruz. Kanunun tetkiki esnasında rastladığım bu ilmî hakikatleri 1938 de Almanya Emrazı Asabiye ve Akliye Cemiyetinin senelik kon-

gielerinde Akıl hastalıklarının tekevvününde karaciğer vazifelerindeki nâtamamiyetin tayini üzerinde yaptığım bir tebliğ vesilesile dünya ilim âleminin dikkat nazarlarına vâzetmişim.

Eski Türklerde böyle olduğu gibi Osmanlı saltanatında da 15 nci, 18 nci asırlarda akıl hastalarının çok şefkat ve ihtimama mazhar olduklarını memnuniyetle görüyoruz. Yalnız İstanbul'da Fatih Mehmet, Kanunî Süleyman, Haseki Sultan, Valide Sultan ve 3 üncü Ahmet tarafından camileri yakınlarında Dârüşşifalar inşa olunduğunu görüyoruz. Tibert Fatih azilinin 80 kubbeli 70 hücreli bulunduğunu hastaların ipekli gömlekler giydiklerini, ceviz karyolalarda yattıklarını, her gün kendilerine konser verildiğini kaydetmektedir. Zengin olan vakfiyesinde hastalara her gün sülün, keklik ve bülbül gibi av etleri verilmesi kaydedilmektedir [1].

[*] Fatih Mehmed II nin Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından 1938 yılında neşredilmiş olan vakfiyesinde Dârüşşifa'ya müteallik şartlar ve hizmetler arasında hastalara konser verilmesine, musiki tedavisi tatbik edilmesine dair bir kayıt mevcuttur. Evliya Çelebi, Edirne'deki Bayezid Dârüşşifasından bahsederken hastaları iyi etmek üzere bu Dârüşşifada musiki ile tedavi usulünün tatbik edildiğini yazmıştır.

Evliya Çelebi'nin verdiği malûmat aynen şöyledir:

«Ama bu hakir Evliya garib bir şey gördüm. Merhum ve mağfurleh Bayezid veliy aleyhürrahme hazretleri vakıfnamesinde hastalara devâ, dermanlar, şifa, divanelerin ruhuna gıda ve def'i sevdâ olma üzere on adet hânende ve şazende gıdım tahsis etmiştir ki 3 hânende, 1 nayzen, 1 kemani, 1 musikuri, 1 santuri, 1 çengi, içeng-i santuri, udî olup haftada üç kere gelerek hastalara ve delilere musiki faslı verirler, bi emri vahtı kadir nicezi arzâ sazdan hoşhal olurlar.»

Bayezid II nin vakfiyesinde de Edirne Dârüşşifası kısmında bundan bâhis bir kayıt bulunmamakta ancak gerek Fatih'in gerek İkinci Bayezid'in vakfiyelerinde bu cihetlerin musarrah olmaması bu hizmetlerin ifa edilmemiş olduğu manasını tazammun etmez.

Dârüşşifaların zengin olan masraf bütçelerinden bu işlerin de görülmüş olması pek muhtemeldir.

Fatih Dârüşşifasının doktor ve memur kadrosunun bir günlük ücretlerine 100 akçe, dârüşşifanın yiyecek, içecek ve sair levazimile ilaç masraflarına da günde 200 akçe tahsis olunmuydu. Vakfiyede Dârüşşifanın kehhali (göz doktoru) ile cerrahının (operatör) haliz olması lâzımgelen vasıflar birer birer kayıt ve tesbit edilmiş gibi dahilî hastalıklara ve ruh hastalıklarına bakmakla muvazzaf oldukları anlaşılan diğer iki doktorun vasıfları da şöyle gösterilmiştir:

«Dârüşşifa için vakıf ahvâlî nabzı mariz, ilmi tesrihte sahibi ilmi ariz, fennî tıb ve kanununu şifada faik iki tabib mücerrebî mücerrebî hâzık tayın oluna tâ ki her biri küliyeüm ikiser defa Dârüşşifada derdebi devayı kazadan hasta hatır ve dârüşşifa'n mekdrimi padişahiden izalei emraz edecek hubbu şifa bahş atıyyata müterakkib ve muntazir, derdümendü muhtaç, arzümendü deva ve ilaç olan ma-

Mimarî bakımdan da binanın bir akıl hastanesi için Esquiro'l'un tavsiyesine uygun şekilde inşa edildiği ayrıca zikredilmektedir. Yine İkinci Beyazıt tarafından Edirne'de 1500 Milâdî senede inşa edilen azilin güzel ve kokulu çiçeklerle zinetlenmiş bahçeleri olduğu, hastalara musiki tedavisi tatbik edildiği, av hayvanları yedirildiği, halde Manisa'da İkinci Selimin kurduğu Dârüşşifanın en zengin vakfa malik olduğu 100 den fazla köyün geliri ve o zamanın akçesile Kanunî tarafından da 500 bin kuruş irat tahsis edildiği Tibert'in eserinde okunmaktadır. Aynı suretle İstanbul'da Kanunî tarafından tesis edilen Süleymaniye Dârüşşifası da çok zengin vakfa maliktir. Yine iftihar edilecek hakikatlerden biri de Edirne Dârüşşifası plânının Stutgard, Anvers, Grenovitch gibi Avrupa şehirleri hastaneleri tarafından ıktibas edildiğidir. Musikinin cümlei asabiye üzerindeki şifakâr tesirini, hastaların mizaclarına göre herkesin ruhuna ve hastalığına uygun makamlara müracaat suretile istifade edildiğini Şuurinin Tâdil Emzice adlı eserinde okuyoruz. Hastalar, mağmumlar, mecnunlar gibi ayrı ayrı ve herkesin haline muvafık, ruhuna mutâbık sazlar çalındığı, gün geçtikçe hastaların nefha ve lâhinden müteessir olarak sıhhat kesbettikleri Şuurinin eserinde ehemmiyetle mevzuubahs edilmektedir. Meselâ sıcak kanlı mizac sahiplerine Arak, soğuk ve sarışın mizaçlara Rast ve tevâbil-nin, irası fetânet ve ihdâsı zekâvet matlup olanlara İsfahan, Türklere Uşak ve tevâbil, Araplara Hüseyin ve tevâbii, İranîlere Arak ve tevâbiinin uygun geleceği, Rehavinin baş ağrısı ve hafakan hallerine müessir olduğu

razayî tefekküd ile tekayyüd edüb kütübü tayyibe ve tibbiyede beyan olunan ilacı münasibî ile mualece etmekte sa'yi belîğ ve min gayri mülahize edayî hizmetî lâzimesinde cehdi bi deriğ eyleyüb..»

Bu izahattan doktorların ruh âşına olmasına bilhassa dikkat edildiği ve aynı zamanda hastahane günde iki defa umumî vizite yapıldığı anlaşılmaktadır.

Şeker ile sair dayanacak gıdaların bir senelliğinin alınması ve dayanacak ilaçlardan da senelik ihtiyacı karşılayacak ayrıca bir ilaç mahzenli tesis edilmesi, yemeklerin mütehassıs aşçıları tarafından ve tabib nezareti altında her hastanın ihtiyacına göre pişirilmesi ve ilaçtan deva bulamıyan bazı hastaların hususî bir gıda rejimi ile tedaviye tâbi tutularak iyi edilmesi gibi hususlar jöz önüne alınacak olursa, vakfiyelerde bu cihetlerin meskût-geçilmiş olmasına rağmen, bu dârüşşifalarda hastalara musiki ile tedavi usulünün tatbiki ve av eti verilmesi hiç te olımayacak bir şey telâkki edilemez.

Hâlim Bâki KUNTER

işaret edilmektedir. Türklerde banyolar ve hamamlara verilen ehemmiyet, bilhassa hayat menbaı olan suya atfedilen kıymet, alkollü içkilere karşı beslenen nefret akıl hıfzıhhasına verdikleri önemi isbat eder. Bu suretle Türk milleti bir taraftan hastalarını şefkat ve ihtimamla tedavi ederken diğer taraftan da sinir ve ruh bozan âmillere karşı uyanık bulunmak suretile ruhundaki enerji ve imânı fesada uğratmamayı ideal bilmiştir. 18 inci asrın sonlarına doğru başlayan gerileme devrinde ise her şey gibi Dârüşşifa-

lar da ihmale uğramış, harabe haline getirilmiştir. Monceri'nin irşatları ile bu sahada başlayan uyanma hareketi İkinci Hamit'in mutlakiyet devrinde bir müddet husufa uğramış, Meşrutiyetle başlayan kımıldanma hareketi Cumhuriyet devrinde en büyük inkişafa uğramış, Akıl hastaları Toptaşının kasvetli bodrumlarından Bakırköy'ün yeşil ve havadar pavyonlarına nakledilmiştir. İlmî ve tıbbî sahada bu inkişafın âzamî haddine varacağına inananlardanım.

Bibliyografya

İbni Sina	:	<i>Kanun 10 uncu cild.</i>
E. Kraepelin	:	<i>Hundert Jahre der Psychiatrie 1920 Berlin.</i>
Mazhar Osman	:	<i>Tababeti'ruhiye 1927 Paris.</i>
Laignel Lauastine	:	<i>Les malades de l'esprit et leurs Medecin, Paris, S: 59.</i>
Fahreddin K. Gökay	:	<i>Ruh Hastalıkları (Beşinci bası) 1939.</i>
Desruellesve Bersot	:	<i>L'evolution psychiatrique dans les Pays Balcanes (en Turquie) Hygiène Mentale 2, 1940, Paris.</i>
Dr. Osman Şevki	:	<i>Beş buçuk asırlık Türk Tababeti Tarihi.</i>
Nizamî-i Aruzî	:	<i>Tıb ilmi ve meşhur'hekimlerin mütaleası. (Üniversite Tıp Tarihi Enstitüsü, Prof. Süheyl Ünver), 1937.</i>